

ЯНЧИШИН Анатолій

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-6821-2152>yanchyshynA@khnmu.edu.ua**ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ФАХОВОГО МОВЛЕННЯ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Стаття присвячена аналізу граматики української мови як ефективного засобу формування професійної мовленнєвої компетентності здобувачів вищої освіти нефілологічних спеціальностей. Акцентовування уваги на важливості граматики не лише як системи мовних правил, а як функціонального інструмента, що забезпечує точність, логічність і стилістичну адекватність фахового мовлення.

Розглянуто історичні та сучасні наукові підходи до формування граматичної компетентності, зокрема у контексті дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», яка викладається у Хмельницькому національному університеті. Підкреслено необхідність адаптації граматичного матеріалу до професійних потреб студентів різних галузей знань, оскільки традиційна мовна підготовка не завжди враховує специфіку нефілологічних спеціальностей.

У публікації представлено авторську модель навчального процесу, яка включає поетапне опанування теорії, виконання практичних граматичних вправ, їх застосування в усному та писемному мовленні, а також корекцію типових помилок. Запропонована система вправ спрямована на формування практичних навичок, необхідних для успішної фахової комунікації.

Стаття підкреслює важливість комплексного підходу, що поєднує лінгвістичну теорію та комунікативну практику, сприяючи формуванню високої мовної культури майбутніх фахівців.

Ключові слова: граматика, граматична компетентність, професійне мовлення, нефілологічні спеціальності, українська мова за професійним спрямуванням, мовна освіта, система вправ.

<https://doi.org/10.31891/pcs.2025.3.20>

**1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У
ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ
ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ
ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ**

У сучасних умовах розвитку вищої освіти особливої актуальності набуває питання мовної підготовки майбутніх фахівців, адже володіння українською мовою на належному рівні є складовою їхньої професійної компетентності. Важливим є не лише формування загальних комунікативних умінь, а й глибоке оволодіння граматичними нормами як основою для побудови логічного, цілісного й стилістично вмотивованого висловлювання.

Незалежно від галузі, фахівець має володіти навичками грамотного усного й писемного мовлення відповідно до норм сучасної української літературної мови. Це сприяє ефективному професійному спілкуванню, формує позитивний імідж та підвищує конкурентоспроможність на ринку праці.

Водночас у викладанні української мови у закладах вищої освіти граматиці часто приділяється недостатня увага, вивчення здійснюється стандартно, а навчальний

процес зводиться до формального засвоєння правил і термінів. Одноманітність завдань і відсутність зв'язку з фаховою діяльністю знижують мотивацію здобувачів освіти.

Зміна орієнтирів у професійній підготовці вимагає переосмислення підходів до дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)». Навчальний процес під час вивчення дисципліни має бути спрямований на інтеграцію теорії з практикою, розвитку мовної гнучкості та комунікативної компетентності, що сприятиме підготовці сучасного, конкурентоспроможного фахівця.

Подолання труднощів у викладанні української мови за професійним спрямуванням потребує оновлення змісту та методів навчання. Актуальним на сьогодні є впровадження інноваційних вправ, що поєднують граматику з фаховою спрямованістю. Такий підхід сприяє формуванню мотивації, розвитку мовної компетентності й відповідає сучасним вимогам до підготовки фахівців.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питання формування граматичної компетентності має глибоке історичне підґрунтя й розглядалося у працях представників класичної філологічної школи. Витоки наукового осмислення цієї проблематики знаходимо в дослідженнях таких учених, як: А. Кримський, І. Нечуй-Левицький, О. Огоновський, С. Смаль-Стоцький, Є. Тимченко, К. Ушинський. Їхні напрацювання заклали наукову основу для подальшого розвитку методики викладання граматики.

У другій половині ХХ – на початку ХХІ століття граматична компетентність розглядалася в контексті мовної освіти у працях М. Білецької, О. Вашуленка, М. Львова, М. Осадця, Г. Чуйко. Дослідження цих науковців сприяли вдосконаленню змісту шкільного курсу української мови та розробці ефективних методичних підходів.

Сучасні лінгводидакти продовжують наукові пошуки у цьому напрямі. Теоретичні засади викладання граматики та методику її вивчення досліджують: Л. Байдак, О. Безпояско, О. Горошкіна, О. Горпинич, А. Кайдаш, І. Тригуб. Водночас у вітчизняній лінгводидактиці недостатньо опрацьованою залишається проблема формування граматичної компетентності здобувачів освіти нефілологічних спеціальностей, що зумовлює актуальність подальших досліджень у цьому напрямі [1], [5].

3. ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

У Хмельницькому національному університеті дисципліна «Українська мова (за професійним спрямуванням)» є невід’ємною складовою фахової підготовки здобувачів освіти низки спеціальностей, серед яких «Середня освіта (Технології) та (Інформатика)», «Середня освіта (Біологія та здоров’я людини)», «Середня освіта (Фізична культура)», «Фізична культура і спорт», «Професійна освіта (Транспорт)», «Екологія», «Соціальна робота та консультування», «Терапія та реабілітація», «Ерготерапія», «Декоративне мистецтво та ремесла». Вивчення предмету охоплює не лише засвоєння мовних норм і стилістичних

особливостей сучасної української літературної мови, а й засвоєння основ усіх розділів лінгвістики з урахуванням специфіки певної професії.

Вивчення граматики у межах дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» має низку специфічних особливостей, що зумовлені професійною спрямованістю здобувачів освіти нефілологічних спеціальностей. Важливо, щоб студенти на початковому етапі вивчення граматики усвідомили її суть як фундаментального розділу мовознавства, її роль у структурі мови та значення для формування навичок міжособистісного спілкування. Усвідомлення цінності граматики сприяє підвищенню мотивації до вивчення і глибшому засвоєнню матеріалу дисципліни.

На відміну від класичних курсів, орієнтованих на філологів, навчальний процес у цьому випадку орієнтується на практичне застосування граматичних знань у професійній комунікації. Граматика виступає не лише як еталон правил, а як функціональний інструмент, що забезпечує точність, логічність і стилістичну доречність мовлення в певних професійних комунікаціях.

Особливою рисою є пристосування граматичного матеріалу до специфіки майбутньої професійної діяльності здобувача вищої освіти, що передбачає відбір тих граматичних тем і конструкцій, які відповідають їхнім мовленнєвим потребам. Взаємодія граматики з лексикою, стилістикою та риторикою формує цілісну мовну компетентність, необхідну для ефективного професійного спілкування.

Методика викладання граматики під час вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» передбачає активне використання вправ і завдань, які сприяють практичному застосуванню правил як в усному, так і в письмовому мовленні, розвитку мовної адаптації та творчого мовлення. Саме такий підхід забезпечує засвоєння теоретичних знань та формує практичні навички, що відповідають вимогам сучасного професійного середовища.

Таким чином, вивчення граматики в межах професійно орієнтованої підготовки є системним і інтегративним процесом, що ґрунтується на розумінні її лінгвістичного

значення та спрямований на розвиток функціональної граматичної компетентності здобувачів нефілологічних спеціальностей.

4. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета статті – описати та розробити систему вправ для здобувачів освіти нефілологічних спеціальностей, спрямовану на ефективне формування граматичної компетентності під час вивчення предмету «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Відповідно до мети ставимо перед собою такі завдання:

- проаналізувати особливості формування граматичної компетентності у здобувачів освіти нефілологічних спеціальностей у процесі вивчення української мови за професійним спрямуванням;
- визначити критерії відбору граматичного матеріалу та типологію вправ, які відповідають потребам студентів різних нефілологічних спеціальностей;
- розробити систему вправ, спрямовану на розвиток граматичної компетентності, що враховує професійну спрямованість навчального процесу.

5. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБҐРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Граматику української мови як розділ мовознавства є важливою складовою її вивчення, оскільки дає змогу досягнути будову слів, речень і правильно формулювати висловлювання.

М. Кочерган зазначає, що це частина організації мови, яка представлена в її граматичних одиницях, граматичних формах і граматичних категоріях. Граматична будова мови як система – це єдність абстрактних граматичних значень і їх формальних виражень, які становлять ту основу, без якої мова не функціонує [2; с. 234 - 235].

Доцільно зауважити, що граматику становить складну та багаторівневу систему, яка включає значну кількість взаємопов'язаних підсистем, зокрема фонологічну, морфологічну, синтаксичну та семантичну. Кожна з них виконує специфічну функцію у процесі формування мовних одиниць і структур, але водночас перебуває у

тісному взаємозв'язку з іншими компонентами, тим самим формуючи граматичну компетентність носія мови.

І. Вихованець, зазначає, що до морфології належать явища, пов'язані з системою форм слів (парадигм), їхніми абстрактними граматичними значеннями, морфологічними категоріями і лексико-граматичними розрядами слів. У морфологічній підсистемі мови наявні також морфеми, тобто мінімальні значеннєві одиниці мови, за допомогою яких утворюються слова або словформи. Словозмінні і словотворчі морфеми, їх утворення та функціонування становлять окрему сферу в межах граматики слова – морфеміку, проте традиційно їх розглядають у морфології (словозмінна морфеміка) і словотворі (словотворча морфеміка). Синтаксис охоплює явища, пов'язані з функціонуванням слова в реченні, синтаксичними зв'язками і відношеннями речень, словосполучень і членів речення, правилами побудови простого і складного речень тощо. До словотворення належить творення похідних слів за певними зразками та моделями за допомогою афіксації та інших формуючих засобів [6; с. 113].

У процесі професійної діяльності важливу роль відіграє не лише теоретичне знання норм граматики, а й уміння їх усвідомлено і коректно застосовувати під час мовленнєвого процесу. Сучасний фахівець не демонструє свою мовну компетентність через теоретичне відтворення граматичних понять, проте, вважають, як він реалізує мовні вміння та знання у конкретних мовленнєвих ситуаціях. У професійному спілкуванні, особливо в офіційно-діловому стилі, увага передусім зосереджується на тому, чи не допускає особа граматичних помилок, оскільки саме такі відхилення знижують фаховий рівень комунікації, ускладнюють сприйняття повідомлення, а подекуди й змінюють зміст висловленого.

У контексті вивчення граматичної системи мови слід звернути увагу на проблему порушення її норм, що виявляється у вигляді граматичних помилок. У науковому розумінні граматична помилка трактується як відхилення від усталених правил граматичної організації мови, яке може проявлятися в некоректному слововживанні, порушенні норм словозміни, узгодження, керування, а також у неправильно сформованих

синтаксичних конструкціях. Такі помилки є свідченням недостатньої мовної підготовки, що негативно впливає як на змістову точність висловлювання, так і на його структурну цілісність.

Отже, професійна граматична компетентність вимагає не лише знання граматичних правил, а насамперед здатності їх правильного застосування в усному й писемному мовленні. Саме тому важливим аспектом підготовки фахівця є формування навичок своєчасного розпізнавання й усунення потенційних граматичних помилок, що сприяє підвищенню загальної мовної культури та ефективності професійної комунікації.

Варто зазначити, що саме під час вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» доцільно реалізовувати поставлені цілі, які передбачають не лише засвоєння теоретичного матеріалу здобувачами освіти, а й його компетентне подання викладачем з метою подальшого ефективного застосування набутих знань у професійній діяльності майбутнім фахівцем.

І. Олійник наголошує, що навчання граматики базується на кількох ключових положеннях. По-перше, граматичні форми вивчаються у зв'язку із лексичним значенням слова, адже зміни значення завжди виражаються граматично. По-друге, граматичні поняття реалізуються на основі морфологічних і синтаксичних ознак, що вимагає усвідомленого засвоєння всіх властивих їм характеристик. Важливе місце займає засвоєння термінології, яке сприяє точному розумінню лінгвістичних процесів. Тісний зв'язок між морфологією, синтаксисом і фонетикою забезпечує сукупне вивчення граматики, що впливає також на формування орфографічних і пунктуаційних навичок. Структурно-семантичний підхід дозволяє здобувачам освіти ґрунтовніше зрозуміти граматичні структури мови й ефективно застосовувати їх у мовленнєвому процесі [4].

І. Тригуб зазначає, що в процесі опрацювання граматичного матеріалу можна виокремити три основні етапи, зокрема: орієнтовно-підготовчий – на цьому етапі здобувачі освіти ознайомлюються з новим мовним матеріалом (граматичним, лексичним, фонетичним), який подається у

певній ситуації або контексті, і виконують мовленнєві (іноді й мовні) вправи за зразком або відповідно до правила; стереотипно-ситуативний (стандартизуючий) – полягає в автоматизації дій студентів із новим мовним матеріалом у схожих мовленнєвих ситуаціях, переважно на рівні фрази або речення, а іноді – окремих слів чи словосполучень; варіативно-ситуативний – передбачає подальше закріплення й автоматизацію мовленнєвих дій студентів із використанням матеріалу на рівні надфразових структур [5; с. 74-77].

М. Ліпатова та Т. Бабич у статті «Деякі методичні питання навчання граматики української мови на початковому етапі» описують основні види вправ, які сприяють розвитку граматичних умінь і навичок. Зокрема, це: імітативні вправи спрямовані на первинне ознайомлення з новим граматичним матеріалом, його розуміння та запам'ятовування, у таких вправах здобувач освіти сприймає граматичну структуру в готовому мовленнєвому зразку; імітаційні вправи полягають у повторенні граматичних конструкцій без змін, виконанні вправ на контраст, списуванні тексту або виділенні граматичних елементів, що слугують орієнтирами, тобто, вправи на відстрочене відтворення передбачають повторення вивченого матеріалу через певний проміжок часу для перевірки міцності засвоєння; підстановчі вправи використовуються для автоматизації граматичних навичок – здобувач освіти підставляє слова чи конструкції в типову мовленнєву модель, що допомагає перенести знання у власне мовлення; трансформаційні вправи формують вміння змінювати граматичні структури: замінювати, комбінувати, скорочувати або розширювати їх у процесі мовлення, що сприяє гнучкому оперуванню граматичними засобами [3].

Зважаючи на науково обґрунтовані підходи до навчання граматики (І. Олійник, І. Тригуб, М. Ліпатова, Т. Бабич), вважаємо за доцільне здійснювати цілісну методичну реалізацію етапів, спрямованих на формування граматичної компетентності здобувачів освіти. Такий підхід передбачає не лише виклад граматики як розділу мовознавства, а й забезпечення системного поєднання теоретичного засвоєння матеріалу з практичною мовленнєвою діяльністю, що

дає змогу сформувати вміння й навички, необхідні для нормативного мовлення. Ми пропонуємо під час вивчення граматики враховувати такі етапи:

- ознайомчо-теоретичний – передбачає первинне ознайомлення здобувачів освіти з новим граматичним матеріалом. Важливо не лише дати визначення граматичним поняттям, а й подати їх у природному мовленнєвому контексті – у текстах, діалогах або ситуаціях. Викладач має акцентувати увагу на зв'язку граматичної форми з лексичним і стилістичним значенням слова. Саме на цьому етапі формуються базові теоретичні знання, які слугують основою для подальшого практичного опрацювання матеріалу;

- тренувально-аналітичний – відбувається закріплення теоретичних знань шляхом виконання вправ аналітичного й тренувального характеру. Здобувачі освіти розпізнають граматичні явища у мовленні, класифікують їх, аналізують функції граматичних одиниць, а також відпрацьовують навички правильного вживання форм. Типовими є імітаційні, підстановчі та вибіркові вправи, які сприяють автоматизації елементарних граматичних дій;

- практично-узагальнювальний – спрямований на перенесення засвоєних граматичних знань у власне мовлення здобувача освіти. Через виконання трансформаційних вправ, побудову власних речень, діалогів, студенти вчаться гнучко застосовувати різноманітні граматичні структури. Практичне використання знань передбачає мовленнєву варіативність, адаптацію до комунікативної ситуації, стилю та мети висловлювання. Саме на цьому етапі граматики перестає бути ізольованою системою правил і інтегрується у мовленнєву діяльність;

-контрольно-корекційний – завершальний етап навчання. Основна увага приділяється виявленню, аналізу та усуненню граматичних помилок як власне своїх, так і сприйнятих. Здобувачі освіти виконують завдання на редагування текстів, самоперевірку та взаємоконтроль, що сприяє розвитку мовної рефлексії. Аналіз типових помилок дає змогу не лише уникати їх у майбутньому, а й глибше розуміти логіку граматичної системи мови. Результатом цього етапу є набуття стійких навичок базових

понять сучасної української літературної мови та здатність до самостійного коригування граматичних похибок.

Запропонована структура вивчення граматики як розділу мовознавства забезпечує цілісне, гнучке формування граматичних умінь та навичок, що може бути пристосоване до особливостей різних освітніх галузей. Зокрема, відповідно до різних спеціальностей, що вивчаються у Хмельницькому національному університеті можна використовувати такі завдання:

«Середня освіта (Біологія та здоров'я людини)»:

1. Випишіть іменники, визначте рід, число, відмінок, істота/неістота:

М'язи людини скорочуються під впливом нервових імпульсів»

2. Узгодьте прикметник у роді числі та відмінку з іменником (охарактеризуйте їх):
«_____ (кисневий) обмін забезпечується _____ (дихальний) системою у _____ (живий) організмах»

3. Напишіть 5–6 речень на тему: «Як надати першу допомогу при тепловому ударі». Використовуйте дієслова у наказовому способі та прислівники (швидко, обережно, негайно).

4. Виправте граматичні помилки, поясніть, які категорії порушено (особа, рід, число, узгодження): *Імунітет забезпечує організм захист. Люди має піклуватися про своє здоров'я.*

«Середня освіта (Технології). (Інформатика)»:

1. У наведених реченнях знайдіть дієслова й визначте їх вид, час, спосіб, особу:

Програму встановлено успішно. Тепер користувач може змінити налаштування вручну.

2. Знайдіть числівники у тексті. Визначте тип числівника, рід (де є), відмінок, число. Змініть речення у формі давального відмінка: *У комп'ютерному класі встановлено двадцять один ноутбук. Троє учнів працюють із одним пристроєм.*

3. Напишіть коротку інструкцію (5–6 речень) «Як створити презентацію в PowerPoint». Використайте дієслова в наказовому способі та прислівники способу дії.

4. Виправте та поясніть граматичні помилки: *Сучасний технології дозволяють ефективно обробити великий об'єм данні.*

Користувачі повинен уважно вивчити інструкція перед використанням програми.

«Середня освіта (Фізична культура)»:

1. Знайдіть прикметники, визначте ступінь порівняння, рід, число, відмінок: *Під час виконання вправ на координацію важливо стежити за положенням тіла, узгодженістю рухів та ритмічністю дихання. Чіткі команди тренера сприяють правильному виконанню елементів.*

2. Запишіть кількісні числівники у відповідній формі, узгодьте з іменниками: *У команді брали участь _____ гравці. Тренування тривало _____ хвилин.*

3. Перетворіть речення в питальні та наказові, використовуйте різні синтаксичні конструкції: *Спортсмен правильно розподілив навантаження. Всі м'язи працювали злагоджено.*

4. Напишіть коротку інструкцію для проведення ранкової зарядки (4–5 речень). Потім передайте іншому студенту для взаємоперевірки.

«Професійна освіта (Транспорт)»:

1. Випишіть та визначте час, спосіб, особу дієслів: *Рух поїздів регулюється відповідно до графіка. Машиніст зобов'язаний своєчасно зупинити транспортний засіб у разі виявлення перешкоди на колії.*

2. Поставте прикметники у потрібному роді, числі, відмінку: _____ (транспортний) засіб рухався по _____ (залізничний) колії з _____ (великий) швидкістю.

3. Побудуйте діалог з 4–5 реплік, використовуючи професійну лексику та різні граматичні конструкції (питання, наказ, повідомлення) на тему *«Інструктаж водію перед виїздом»*.

4. Знайдіть і виправте граматичні помилки. *Інструкції водій повинен виконувати чітко. Машини рухалась без зупинки. Водія зобов'язують перевірити документи перед виїздом.*

«Фізична культура і спорт»:

1. Випишіть прикметники, визначте їх ступінь порівняння, рід, число, відмінок. *Фізичні вправи сприяють розвитку витривалості, сили й гнучкості. Спортсмен повинен дотримуватись режиму тренувань і харчування для досягнення високих результатів.*

2. Доберіть відповідні форми займенника та числівника та охарактеризуйте їх. _____ (Він/Вона/Вони) виконує _____ (два) підходи до кожної вправи.

3. Напишіть короткий текст (4–6 речень) використовуйте іменники, прикметники, дієслова та хоча б один числівник на тему: *«Моя улюблена вправа з фізкультури»*.

4. Напишіть 5 речень про *«Переваги ранкової зарядки»*. Обміняйтесь з однокласником і знайдіть граматичні неточності в його роботі, аргументуйте виправлення.

«Соціальна робота та консультування»:

1. З'ясуйте лексичну належність (соціальна лексика, етика, комунікація). *Соціальний працівник повинен володіти навичками ефективного спілкування, вміти вислухати клієнта та надати необхідну підтримку. У центрі уваги – потреби людини й дотримання етичних норм.*

2. Переформулюйте речення, використовуючи доречні займенники: *Соціальний працівник інформує клієнта. Соціальний працівник пояснює клієнту права.*

3. Складіть діалог (3–5 реплік) між соціальним працівником і клієнтом. Використовуйте фахову лексику, займенники, прикметники, дієслова різних форм.

4. Укажіть, які граматичні категорії порушено (особа, рід, число, узгодження): *Соціальні працівники проводила анкетування. Він допомагають особам похилого віку. Працівник повинні бути толерантним.*

«Терапія та реабілітація (за спеціалізаціями)»:

1. Поясніть граматичні ознаки числівника: *Пацієнт має виконати п'ять повторів вправи.*

2. Прочитайте короткий текст про метод кінезіотерапії та выпишіть усі дієслова (укажіть їхні граматичні характеристики): *Кінезіотерапія активно використовується для відновлення опорно-рухового апарату. Вона поєднує фізичні вправи з дихальними техніками. Такий метод зміцнює м'язи та покращує загальний стан організму.*

3. Складіть інструкцію уживаючи дієслова в наказовому способі + прислівники (обережно, поступово, регулярно) *«Що слід робити після фізіотерапевтичної процедури»*.

4. Перевірте витяг з історії хвороби та виправте граматичні неточності: *Пацієнтка поступила в відділення із скаргою на болі в спині, підвищену температура тіла і слабкість. При оглядах виявлено напруженість м'язів спини. Призначено курс антибіотиків, фізіотерапія і дотримання постільного режиму.*

«Ерготерапія»:

1. Випишіть прислівники з фахового тексту та охарактеризуйте їх за значенням (часу, способу дії, міри): *Усі клітини активно функціонують упродовж усього життєвого циклу. Особливо інтенсивно процеси відбуваються на початкових етапах росту. Деякі речовини швидко засвоюються, інші – повільніше.*

2. Переробіть речення аби займенник виступав підметом та додатком: *Пацієнт використовує допоміжні засоби у побуті.*

3. Напишіть повідомлення, використовуючи дієслова активного стану, на тему: *«Роль ерготерапевта у післяінсультній реабілітації».*

4. Виправте помилки у витязі з оцінки функціонального стану пацієнта: *Пацієнтка виконує тест повільно, але з зусиллям. На протязі руху спостерігаємо порушення координації і нестабільність положення тіла. Рухи не були достатньо чіткими, а амплітуда зменшується на протязі виконання завдання. Серцебиття частішає при навантаженні, дихання утруднене.*

«Фізична терапія та реабілітація»:

1. Випишіть прикметники, визначте ступінь порівняння, рід, число, відмінок. Один прикметник провідмініайте: *Оптимальне навантаження забезпечує ефективніше відновлення.*

2. Складіть 5 словосполучень «прикметник + іменник», використовуючи іменники та вкажіть тип словосполучень: *діагностика, мобільність, постава, рухливість, терапевт.*

3. Напишіть діалог між реабілітологом і пацієнтом на тему: *«Початок програми відновлення після операції».*

4. Виправте граматичні помилки (узгодження, відмінки, число, рід, дієвідмінювання тощо) та запишіть текст правильно: *Фізичний терапевт проводили реабілітацію з пацієнтами, які має порушення руховий активність. Його задача була відновити рухи та координація.*

Пацієнти виконувала вправу нерегулярно, тому результати було не стабільні. Спеціалістка радив слідкувати за динамікою змін, але інформація не завжди передавалося вчасно. Важливо, щоб програма реабілітації були індивідуальним.

«Декоративне мистецтво та ремесла»:

1. Випишіть усі іменники та охарактеризуйте їх: *Композиція з глини, створена майстринею Марією Петренко, прикрашена традиційним українським етнічним орнаментом у стилі опішнянської кераміки: яскраві червоно-чорні хвилясті лінії, стилізовані квіти та сонячні символи гармонійно огортають виріб, надаючи йому автентичності та глибокого національного звучання.*

2. Утворіть речення із поданими словами, дотримуючись граматичних норм: *орнамент, тканина, виготовляти, колір, тричі.*

3. Побудуйте 5 речень, у яких вжито дієслова на тему: *«Елементи української традиційної вишивки».*

4. Напишіть 3–4 речення про техніку декоративного розпису та обміняйтесь із однокласником для перевірки.

«Екологія»:

1. Знайдіть дієслова, визначте їх вид, час, особу: *Заводи щодня викидають шкідливі речовини у повітря.*

2. Переробіть речення у минулому, теперішньому та майбутньому часах: *Люди очищують річки від забруднень різного характеру щороку.*

3. Складіть опис природного об'єкта (напр., заповідника), використовуючи професіоналізми.

4. Виправте граматичні помилки та аргументуйте їх: *Викиди з транспорту зменшує якості повітря. Уряд повинні зробити нові екологічна політика.*

6. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Отже, ефективне формування граматичної компетентності у здобувачів освіти нефілологічних спеціальностей є важливою складовою професійної мовної підготовки майбутніх фахівців. Застосування інноваційного, системного та професійно орієнтованого підходу до викладання дисципліни «Українська мова (за

професійним спрямуванням) », зокрема – граматики сприяє розвитку мовленнєвих умінь, формуванню комунікативної компетентності, підвищенню мотивації до вивчення мови та практичної реалізації набутих знань у фаховій діяльності.

Розроблена система вправ та завдань, адаптована до особливостей певної спеціальності, що забезпечує інтеграцію граматичних знань у мовленнєву практику здобувачів освіти, активізує пізнавальну діяльність, дозволяє розвивати мовну гнучкість і критичне мислення. Урахування чотирьох етапів навчання – ознайомчо-теоретичного, тренувально-аналітичного, практично-узагальнювального та контрольнo-корекційного – сприяє ефективному засвоєнню граматичного матеріалу та його використанню у професійному мовленні.

Перспективи подальших розвідок полягають у вдосконаленні методичних підходів до навчання граматики як розділу мовознавства з орієнтацією на міждисциплінарні зв'язки, цифровізацію навчального процесу, розробку адаптивних навчальних програм для різних галузей знань, а також у впровадженні елементів гейміфікації, кейс-методу, ситуаційного аналізу та штучного інтелекту в освітній процес. Особливо актуальним є створення електронних платформ і дидактичних матеріалів для самостійної роботи здобувачів освіти, що дозволить забезпечити індивідуальну траєкторію навчання й підвищити якість мовної підготовки сучасних фахівців.

Література

1. Горпинич, В. О. Морфологія української мови : підручник. Київ: Академія, 2004. 335 с.
2. Кочерган М. Загальне мовознавство. Київ. Академія, 2008. 456 с.
3. Ліпатова М., Бабиць Т. Деякі методичні питання навчання граматики української мови на початковому етапі. URL : <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/605/544>].
4. Олійник І. С., Іваненко В. К., Рожило Л. П., Скорик О. С. Методика викладання української мови в середній школі. Київ: Вища школа. 1979. 311 с.
5. Тригуб І. П. Формування граматичної компетенції у студентів немовних спеціальностей ВНЗ у процесі вивчення англійської мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія*. 2014. Вип. 10(2). С. 74-77. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2014_10\(2\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2014_10(2)_22)].
6. Українська мова. Енциклопедія. Київ: Укр. Енциклопедія, 2007. 854 с.

References

1. Horpynych V. O. Morfolohiia ukrainskoi movy : pidruchnyk. Kyiv : Akademiia, 2004. 335 s.
2. Kocherhan M. Zahalne movoznavstvo. Kyiv: Akademiia, 2008. 456 s.
3. Lipatova M., Babych T. Deiaki metodychni pytannia navchannia hramatyky ukrainskoi movy na pochatkovomu etapi. URL: <https://pednauk.cusu.edu.ua/index.php/pednauk/article/view/605/544>
4. Oliynyk I. S., Ivanenko V. K., Rozhylo L. P., Skoryk O. S. Metodyka vykladannia ukrainskoi movy v serednii shkoli. Kyiv: Vyshcha shkola, 1979. 311 s.
5. Tryhub I. P. Formuvannia hramatychnoi kompetentsii u studentiv nemovnykh spetsialnostei VNZ u protsesi vyvchennia anhliiskoi movy. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia*. 2014. Vyp. 10(2). S. 74–77. Rezhym dostupu: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2014_10\(2\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filol_2014_10(2)_22)
6. Ukrainska mova. Entsyklopediia. Kyiv: Ukr. Entsyklopediia, 2007. 854 s.

Abstract

YANCHYSHYN Anatolii

Khmelnytskyi National University

THE GRAMMAR OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A TOOL FOR DEVELOPING THE PROFESSIONAL LANGUAGE COMPETENCE OF HIGHER EDUCATION STUDENTS

This article examines the role of Ukrainian grammar as a crucial tool for developing professional language competence among higher education students studying non-linguistic specialties. The paper highlights the historical foundations and evolution of grammatical competence research, as well as modern approaches to integrating grammar teaching within professionally oriented language education. It emphasizes the importance of mastering grammar not only as a set of rules but as a functional mechanism that ensures accuracy, logic, and stylistic appropriateness in professional communication. The study outlines specific features of teaching grammar tailored to the needs of students in various fields, focusing on the practical application of grammatical knowledge in both oral and written professional discourse. It presents a systematic methodology involving stages of familiarization with theoretical concepts, analytical and training exercises,

practical application through speech production tasks, and control-correction activities aimed at minimizing grammatical errors. Such a comprehensive approach facilitates the effective acquisition and internalization of grammar, enabling students to apply grammatical structures flexibly and correctly in different communicative situations related to their future professional activities. Furthermore, the article discusses the integration of grammar with vocabulary, stylistics, and rhetoric to form a coherent and comprehensive language competence necessary for successful professional communication in diverse contexts. The proposed system of exercises and teaching methods responds to the specific language needs of non-linguistic students and aims to enhance their overall language culture, communicative effectiveness, and confidence in specialized professional environments.

Key words: grammar, grammatical competence, professional communication, non-philological specialties, Ukrainian language for professional purposes, language education, exercise system.

Стаття надійшла до редакції / Received 22.08.2025

Прийнята до друку / Accepted 12.09.2025